

ÚJ PEDAGÓGIAI SZEMLE

Közös történelem – különböző nézőpontok

A múlt feldolgozásának pedagógiai kultúrája

Körkérdés a természettudományos nevelésről

Segítő kortársak – kortárssegítők

Javaslat a cigány gyermekek oktatása ügyében

Anyanyelvi fejlesztés, olvasóvá nevelés

ÚJ PEDAGÓGIAI SZEMLE

A Magyar Pedagógiai Társaság
és az Országos Közoktatási
Intézet folyóirata

Főszerkesztő

Schüttler Tamás

Munkatársak

Budai Ágnes szerkesztő

Győri Anna szerkesztő

Hernádi Györgyné olvasószerkesztő

Majzik Lászlóné szerkesztő

Matics Ágnes tervezőszerkesztő

Mészáros János honlapszerkesztő

Both Mária

Csorba F. László

Kőrösné Mikis Márta

Monostori Anikó

Szekszárdi Júlia

Szerkesztőbizottság

Golnhofer Erzsébet

Hunyady Györgyné

Korzenszky Richárd

Kovács István Vilmos

Loránd Ferenc

Nyirkos Tibor

Marx György

Trencsényi László

Grafikai tervező

Rubik Anna

Szerkesztőség

1051 Budapest, Dorottya u. 8.

Tel./fax.: 267-0617 Tel.: 267-0618

E-mail: upsz@axelero.hu

Internet: www.oki.hu/upsz.asp

Kiadja az Országos Közoktatási Intézet.

Felelős kiadó: az OKI főigazgatója.

SZÁMUNK SZERZŐI

Bábosik Zoltán egyetemi adjunktus
(Budapesti Műszaki Egyetem Budapest)

Bajomi Iván szociológus
(ELTE Szociológiai és Szociál-
politikai Intézet, Budapest)

Both Mária tanár
(Váci Piarista Gimnázium, Vác)

Chrappán Magdolna főiskolai docens
(Debreceni Egyetem
Pedagógiai Főiskolai Kar, Szarvas)

Csaba György Gábor tanár
(Veres Péter Gimnázium,
Budapest)

Csorba F. László tanár
(Szent László Gimnázium, Szob)

Dávid Imre egyetemi adjunktus
(Debreceni Egyetem
Pszichológiai Intézet, Debrecen)

Erdélyi Erzsébet főiskolai docens
(ELTE TFK Magyar Nyelvészeti
Tanszék, Budapest)

Falus Katalin tudományos főmunkatárs
(Országos Közoktatási Intézet,
Budapest)

Földes Petra mentálhigiénikus
(Zöld Kakas Líceum, Budapest)

Havas Péter központigazgató
(Országos Közoktatási Intézet,
Budapest)

Jakab György tudományos munkatárs
(Országos Közoktatási Intézet,
Budapest)

Mihály Ildikó adjunktus
(Kandó Kálmán Műszaki Főiskola,
Budapest)

Nobel Iván főiskolai docens
(Budapest)

Polónyi István egyetemi tanár
(Debreceni Egyetem
Közgazdaságtudományi Kar, Debrecen)

Schüttler Tamás főszerkesztő
(Új Pedagógiai Szemle, Budapest)

*Szamborovszkyné
Nagy Ibolya* tanár (Beregszász)

Timár János egyetemi tanár
(Budapesti Közgazdaságtudományi és
Államigazgatási Egyetem, Budapest)

Zarándy Zoltán vezető tanácsadó
(Világpolgár 2000 Oktatási
Tanácsadó Iroda, Budapest)

A szerkesztőség meg nem rendelt kéz-
iratokat nem őriz meg és nem küld vissza.

Számunk az Oktatási Minisztérium
támogatásával készült.

KOMA-mellékletünket a Közoktatási Modernizációs
Közalapítvány támogatta.

TARTALOM

LI. évfolyam 2001. október

Tanulmányok

- Falus Katalin – Jakab György:*
A történelmi emlékezet és a történelmi
megemlékezések változásai
- Jakab György:* Közös történelem –
különböző nézőpontok
- Szamborovszkyné Nagy Ibolya:*
Nemzeti történelemoktatás Kárpátalján
- Zarándy Zoltán:* A közelmúlt
birtokbavételének pedagógiai kultúrája
A múlt feldolgozásának kérdései
(Összeállította: *Zarándy Zoltán*)
- Havas Péter:* A fenntarthatóság
pedagógiája II.
- Dávid Imre:* Beszámoló az Arany János
Tehetséggondozó Programban végzett
pszichológiai mérések eredményeiről

Nézőpontok

- Körkérdés a természettudományi
nevelésről II. 66
- Chrappán Magdolna:*
A természettudományos képzésről 66
- Csaba György Gábor:* Jövendő
fejlődésünk alapja: a természettudományos
ismeretek hatékony átadása 77
- Válasz egy recenzióra
(*Polónyi István-Timár János*) 82

Mentálhigiéné

- Segítő kortársak - kortárssegítők
(*Földes Petra*) 84

Dokumentum

- Javaslat a cigány gyermekek és fiatalok
oktatásának ügyében 89

Világtükör

- Bajomi Iván:* Mit lehetne tenni
a legelesettebbek oktatásáért? 95
- 3 *Mihály Ildikó:* Korszerű információs és
kommunikációs technikák az Európai Unió
6 iskoláiban 100

Határainkon túl

- 17 „Ha valakivel találkozni akarok, akkor
21 legalább a fele úton elébe megyek” – Beszélgetés
32 a burgenlandi magyar nyelvű oktatásról
39 (*Erdélyi Erzsébet – Nobel Iván*) 110

Kritika-figyelő

- 51 Mi is az ember? (*Both Mária*) 115
- Hogyan hiszünk? (*Csorba F. László*) 119
- A nevelés alanyi feltételei
(*Bábosik Zoltán*) 124

KOMA-melléklet

- „Az anyanyelv élménye a beszélgetésnél
kezdődik” – Kerekasztal-beszélgetés 128
- Szemelvények a győztes pályázatokból 136
- A virtuális világban is szükség van valóságos
élményeket nyújtó iskolára – Interjú
Dobos Krisztinával (*Schüttler Tamás*) 144
- A pedagógushoz el kell jutnia a virtuális
világ üzenetének – Interjú Deák Ritával
(*Schüttler Tamás*) 151

* * *

- Tájékoztató a Magyar Pedagógiai Társaság
tevékenységéről 158

Szamborovszkyné Nagy Ibolya

NEMZETI TÖRTÉNELEMOKTATÁS KÁRPÁTALJÁN

HOGYAN LEHETNE ÖSSZEHANGOLNI A MAGYAR TÖRTÉNELEM OKTATÁSÁT A KISEBBSÉGI MAGYAR ISKOLÁKBAN?

A szerző - maga is gyakorló tanár - a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolában folyó magyar történelem tantárgy oktatásának tapasztalatairól számol be. Ír az eredményekről, és felsorolja a gondokat is, melyek elsősorban a tananyagszervezés és a tankönyvek terén mutatkoznak.

A MAGYAR TÖRTÉNELEM TANÍTÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR ISKOLÁKBAN

1988-ban az egykori Szovjetunióban a peresztrojka és glasznosztj meghirdetése idején a párt- és állami vezetők „rábólintottak” arra a kérésre, amellyel a történelemtanárok már jó ideje „kopogtattak” náluk: engedjék meg a magyar tannyelvű iskolákban a nemzeti történelem oktatását.

A magyar történelem tanítása Kárpátalja tizenöt magyar tannyelvű iskolájában indult 1988. szeptember 1-jétől, kísérletképpen. Az 1989–1990-es tanévtől pedig minden magyar tannyelvű iskolában megkezdődött *A magyar nép története* néven e tantárgy oktatása.

Az általános iskolák 7–8–9. osztályában a tárgy óraszama évi 34 (a három évfolyamon összesen 102 óra), ugyanennyi a középiskolák a 8–9–10. évfolyamán. Később az általános és a középiskolákban is egységesen a 7–8–9. osztályokban oktatták *A magyar nép történetét*. A módosításnak az volt oka, hogy az általános iskola elvégzése után sok tanuló szakképző intézményben folytatta tanulmányait, ahol – mivel az oktatás nyelve ukrán volt – nem oktatták ezt a tárgyat. Ezek a tanulók csak ilyen módon tanulhatták a magyar történelmet.

A magyar nép története tananyagelosztása:

- ⊙ 7. évfolyam – a kezdetektől 1790-ig
- ⊙ 8. évfolyam – 1790-től 1900-ig
- ⊙ 9. évfolyam – 1900-tól napjainkig

Kezdetben a tantárgy tanítása nehézségekbe ütközött, mivel a Szovjetunióban a történelemtanárok középiskolai és egyetemi tanulmányaik során nem tanulták a magyar történelmet. A tanárok továbbképzésében a Budapesti ELTE tanárai nyújtottak segítséget. Az ő közreműködésükkel 1988 júliusában, majd a következő négy évben nyaranta kéthetes intenzív tanfolyamot szerveztek a magyar történelmet oktató tanárok számára, így mégsem teljesen „háttér nélkül” kezdték az új tárgy oktatását. 2000-ben kerültek ki a Beregszászban működő Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola falai közül az első olyan történelemtanárok, akik nemcsak autodidakta módon tanulmányozták a nemzeti történelmet, hanem szaktanároktól sajátíthatták el azt.

Az első években a másik nagy probléma a tankönyv hiánya volt. Ebben is a budapesti egyetem tanárai segítettek. Így született meg *A magyar nép története* című kiadványsorozat: kísérleti tankönyvként az első rész 1992-ben, a második 1993-ban, a harmadik 1995-ben, átdolgozott kiadásuk, immár az Ukrajnai Közoktatási Minisztérium jóváhagyásával, 1997-ben jelent meg.¹

Eredményeink, gondjaink

Az egy évtizede tanított tárgy eredményeiről statisztikai felmérést még senki sem végzett. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a diákok szívesen tanulják népünk történelmét. Ennek egyik bizonyítéka az évente Csapon, a Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség szervezésében megrendezésre kerülő történelmi tantárgyi verseny, ahol változó tematikával, de mindig magyar történelemből mérik össze tudásukat megyénk magyar iskolásai. Kárpátalján népszerű ez a rendezvény. Nem kell szégyenkezniük a történelmet oktató kárpátaljai pedagógusoknak az anyaországban megrendezett magyar történelem vetélkedők helyezései miatt sem.

Mindezek után az a benyomása is lehetne az olvasónak, hogy nálunk e tárgy oktatásához ideális körülmények alakultak ki. Ez nincs így. Még az egyetemes és az ukrán történelem tanításának lehetőségei is kívánnivalót hagynak maguk után a nemzetiségi iskolákban, nemhogy a kisebbségi történelemé. Látva és megélve szaktanáraink nehézségeit, mindennapos küszködését, csodálkozni lehet azon, hogyan is képesek egyesek kiemelkedő minőségi munkára. Hisz problémából sok van, s a szürke hétköznapokon úgy érzi a történelem-tanár, hogy a gyerekeken kívül csak gondok veszik körül.

Az egyik gond az, hogy kronológiailag a magyar történelem nem esik egybe az adott osztályokban tárgyalt egyetemes és ukrán történelemmel. Ennek az az oka, hogy Ukrajnában a történelemoktatás tantervében nem az integritás elve érvényesül, hanem külön tárgyként oktatják az egyetemes és a nemzeti (ukrán) történelmet. Az egyetemes történelmet 6. osztályban az ókor történelmével, a nemzeti történelmet pedig a 7. osztályban kezdik tanítani. A két tárgy 7. osztályra kronológiailag szinkrónba kerül, s így is marad a 11. osztály, vagyis a középiskola végéig. Mivel a tanterv lineáris, a tanulók középiskolai tanulmányaik végére jutnak el napjaink eseményeihez. A magyar nemzeti történelmet viszont három év leforgása alatt kell áttekinteni a kezdetektől napjainkig. Emiatt fordul elő az, hogy a tanuló olyan történelmi fogalmakkal találja szembe magát a magyar történelem tankönyvében, melyet az egyetemes történelem szintjén még nem tanult, de már ismert fogalomként utal rá a tankönyv. Ugyanez okozza azt a nehézséget is, hogy nem lehet összekapcsolni a magyar történelmi eseményeket és folyamatokat az általános európaiakkal, mert időrendben 100-200 évvel előrébb tartunk, mivel a tárgy bevezetésekor nem gondoltak a tantervek szinkrónba hozatalára.

Probléma az is, hogy a magyar történelmet feldolgozó tankönyvek nem általános iskolások számára íródtak. A szerzők az 1990-es évek elején hiánypótló munkát végeztek, ennek köszönhetjük, hogy könyvet adhattunk a kárpátaljai magyar iskolások kezébe nemzetünk történelmének tanulásához. Ám az idő múltával és a tankönyvek használatával előtérbe kerültek hiányosságai is: nem az általános iskolások életkori sajátosságait tartják szem előtt, elég kevés bennük a segédanyagként felhasználható illusztráció, képanyag, térképrészlet. A témák törzsszövege száraz, tárgyilagos, túlzott mennyiségű ismeretanyagot

¹ ZÁVODSZKY GÉZA és mások: *A magyar nép története*. I. rész. (A kezdetektől 1790-ig). Tankönyv a 8. osztály számára. 2. javított kiadás. Lviv: Szvit Kiadó, 1997. ZÁVODSZKY GÉZA – SALAMON KONRÁD. *A magyar nép története*. II. rész. Tankönyv a középiskolák 9–10. osztálya számára. 2. kiadás. Lviv: Szvit Kiadó, 1998.

hordoz, fölöslegesen terheli a tanulókat. Így a tanítás folyamán a tanulók szükségképpen passzív, „hallgatói” szerepre vannak kárhóztatva. A tankönyvekben kevés a kérdés, a munkáltató jellegű feladat, és nem tartalmaznak egyetlen összefoglalást sem.²

Segédanyagként a magyar történelemhez legjobb esetben a középiskolai történelmi atlaszok állnak a tanár rendelkezésére, ám falitérkép vagy munkafüzet, képek, tablók nem. Ezért a történelemtanárnak sokszor nem marad más lehetősége, mint az előadás vagy a magyarázat, ami módszertanilag – lássuk be – sovány vigasz.

Az objektív nehézségeken kívül az évek során kialakult egy sor más fékező tényező is. Közülük a leginkább megfoghatatlan az, hogy bár *A magyar nép története* benne van az órarendben, mégsem kap akkora szerepet, mint a másik két, Ukrajnában oktatott történelmi anyag, mert nem a kötelező állami órakereten belül, hanem előbb fakultatív tárgyként, majd az iskolai keret terhére kapott helyet a tanításban. Az ilyen tanórákat az állam finanszírozza, de az iskola vezetősége dönti el, mire használja fel – szakkörök, fakultációk vagy csoportos foglalkozások megtartására. Az iskolai keret óráit gyakran és jelentős mértékben megnyirbálták. Ez azért érintette hátrányosan *A magyar nép történetét*, mert a nemzetiségi iskolákban ebből az órakeretből biztosították a világirodalom óráit is, mivel azok anyagát az anyanyelvi irodalom óráinak keretein belül, integrált oktatásra irányozza elő a Minisztérium. Az állami órakeretből erre csak az ukrán tannyelvű iskolák számára van fenntartva a kötelező heti óraszám. Bár a magyar történelem szerepel az órarendben, osztályozni is kötelező, sőt az általános iskolai végzettségről szóló bizonyítványba is bekerül a tárgyból kapott érdemjegy, jelenleg mégis sok iskolában a nulladik vagy a hetedik órában biztosítanak a tanítására időt. Sokszor az adott iskola vezetőségétől, illetve magától a szaktanártól függ, hogy „teljes értékűként” kezeli vagy sem *A magyar nép története* tantárgyat.

Talán e „másodrangú” szerep miatt fordulhat elő az, hogy némelyik iskolában nem szaktanárok oktatják ezt a tantárgyat. A beregszászi járás 36 magyar nyelvű nemzetiségi általános iskolájából kilencben ez történik.

Miért nem lehet összeállítani és kiadni egy általános iskolák számára készített tankönyvet? Jelenleg Ukrajnában az általános és középiskolában a tanuló nem köteles megvásárolni a tankönyveket, mert azok az iskolai könyvtárakból kikölcsönözhetőek. Egy évre a használati díj a tankönyv árának 20%-át teszi ki, de ezt csak az 1996 után kiadott könyvek után kell fizetni, a régebbiek használata ingyenes. A tankönyvek kis hányada kereskedelmi forgalomba is kerül, ám tankönyvpiacról mégsem beszélhetünk Ukrajnában, mivel a könyvek még mindig állami megrendelésre készülnek, s csak központi elosztás után jutnak el az iskolákba. Így a kiadók nem az iskolai, hanem az állami megrendelésekért versengenek.

JAVASLAT A KISEBBSÉGI MAGYAR ISKOLÁK SZÁMÁRA

Úgy gondolom, hogy előbb vagy utóbb igény lesz arra, hogy *a kárpátaljai magyar iskolák számára elkészítsük a saját közösségünk – a kárpátaljai magyarság – történetét is bemutató nemzeti történelemtankönyvünket*. Ha pedig változtatunk, akkor lehetne úgy, hogy érezzük összetartozásunkat a Kárpát-medencében bármelyik országban élő többi magyarral is. Ilyen helyzetben és gondolatok közepette a következő a javaslatom. Minden kisebbségi régióban adott egy meghatározott óraszám vagy órakeret évfolyamonként, melyben oktatható a magyar nemzeti történelem. Ez valószínűleg mindenütt más, ám meg lehet találni azt

² Itt jegyezem meg, hogy gyakorló általános és középiskolai tanárként sóvárogva nézegettem, lapozgattam a Kovács László és Simon Attila szerzőpáros nevével fémjelzett, Dunaszerdahelyen kiadott *A magyar nép története* című tankönyvcsaládot, amely a korszerű tankönyvek minden funkcióját szem előtt tartja az életkori sajátosságokról sem feledkezve meg.

az átlagot, amelynek alapján ki lehet dolgozni egy egységes, azonos témákat kiemelő tananyagmennyiséget a nemzeti történelemből. Ebből az órakeretből egy részt (régióként esetleg változó is lehetne, a rendelkezésre álló óraszámától függően) fenn kell tartani a régió sajátos, csak rá jellemző eseményeinek, vagy a magyarokhoz hasonlóan kisebbségben, de együtt élő nemzetiségek történetének (Kárpátalján például a ruszinoknak) a tanítására.

A tantervet nemzetközi (magyar) tanárgárda állítaná össze, ebben az általános rész minden ország magyar iskoláiban azonos lenne, s csak a speciális fejezeteket dolgoznák ki a kompetens tanárok a saját vidékük számára. Az így elkészült munkát (minden régiónak a saját kiegészítőivel) tankönyv formájában kellene megjelentetni az adott országban szokásos engedélyezési formának megfelelően.

Ha elindulna ez a folyamat, az átfutási ideje talán több év is lenne. Érdeemes mégis elgondolkozni a közös tartalmú tankönyvön, hisz az egységesedés és nem az elkülönülés felé haladunk.

Studies

Katalin Falus – György Jakab: Changes in Memories of and References to History 3
György Jakab: Common History – Different Perspectives 6
Ibolya Nagy-Szamborovszky: Teaching History to Ethnic Hungarians in the Ukraine 17
Zoltán Zarándy: Pedagogical Strategies in Approaching Recent History 21
Issues in Facing the Past (Compiled by Zoltán Zarándy) 32
Péter Havas: The Pedagogy of Maintainability. Part 2 39
Imre Dávid: A Report on the Results of Psychological Surveys in the János Arany Programme for the Gifted 51

Viewpoints

All-Around Inquiry on Science Education. Part 2 66
Magdolna Chrappán: Teaching Science 66
Gábor György Csaba: Our Future is Built upon Passing on Scientific Knowledge in an Effective Way 77
Reply to a Book Review (István Polónyi - János Timár) 82

Mental hygiene

Assisting Peers – Peer Assistants (Petra Földes) 84

Document

A Proposal Concerning the Education of Roma Children and Youths 89

World view

Iván Bajomi: What Could Be Done to Educate the Underprivileged? 95
Ildikó Mihály: State-of-the-art ICT In EU Schools 100

From Abroad

"If I am to meet someone, I'll go half the way, at least" – A Dialogue on Ethnic Hungarian Education in Austria (Erzsébet Erdélyi – Iván Nobel) 110

Critic - Observer

What a Piece of Work is Man? (Mária Both) 115
How Do We Believe? (László F. Csorba) 119
Personal Criteria of Education (Zoltán Bábosik) 124

KOMA Funds Supplement

"You experience using your own language when you start talking to someone" – Round table talk Excerpts from Accepted Project Proposals 128
"We need schools that provide real experiences, even in virtual reality" – An Interview with Krisztina Dobos (Tamás Schüttler) 144
"Teachers will have to get the message of virtual reality" – An Interview with Rita Deák (Tamás Schüttler) 151

* * *

A Report on the Activities of the Hungarian Society of Pedagogy 158

ÚJ PEDAGÓGIAI SZEMLÉ

A Magyar Pedagógiai Társaság és az Országos Közoktatási Intézet folyóirata

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a szerkesztőségben, a hírlap-kézbesítőknél és a Hírlapelőfizetési Irodában (Bp., VIII. Orczy tér 1., levélcím: HELIR, Bp. 1900), ezenkívül Budapesten a Magyar Posta Rt. Levél- és Hírlapüzletági Igazgatóság kerületi ügyfélszolgálati irodáin, vidéken a postahivatalokban.

Előfizetési díj fél évre 1194 Ft, egész évre 2388 Ft.

Megjelenik minden hó 25-én.

A nyomás a Grafika-Typopress Nyomdaipari Kft. nyomdájában készült (1101 Budapest, Monori u. 1-3.). Felelős vezető a nyomda igazgatója Terjedelem: 10 ív. Készült 3700 példányban. HU ISSN 1215-1807, INDEX 25701

Folyóiratunk példányai megvásárolhatók:

- Bartók Könyvesbolt
1114 Budapest, Bartók Béla út 25.
Tel.: 466-4294
- Corvina Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 4.
Tel.: 318-3603
- Egyetemi Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 18.
Tel.: 318-3318
- Libri Könyvpalota
1072 Budapest, Rákóczi út 12.
Tel.: 267-4844
- Mentor Könyvesbolt
1071 Budapest, Lövvölde tér 7.
Tel.: 343-1893
- Örkény István Könyvesbolt
1137 Budapest, Szt. István krt. 26.
Tel.: 320-5411